

СТАНОВИЩЕ

от д.ф.н. Диана Петрова Иванова,

професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление

2.1. Филология, докторска програма Български език (История на новобългарския книжовен език)

Автор: Детелина Георгиева Овчарова – докторант, редовна форма на обучение

Тема: „Двуезичните разговорници през XIX век (социолингвистичен и лингвистичен дискурс)“

Научен ръководител: професор, д.ф.н. Диана Петрова Иванова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-61-07/23.12.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд (ДТ) на тема „Двуезичните разговорници през XIX век (социолингвистичен и лингвистичен дискурс)“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език (История на новобългарския книжовен език).

Автор на ДТ е Детелина Георгиева Овчарова – докторантка в редовна форма на обучение в катедра „Български език“ към Филологическия факултет на ПУ с научен ръководител професор д.ф.н. Диана Петрова Иванова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от докторантката комплект материали е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва:

1. административни документи, свързани с процедурата за присъждане на ОНС доктор; 2. документи за научноизследователска работа. Докторантката е приложила 5 публикувани статии и 2 приети за печат.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Д. Овчарова завършва ПУ, спец. Български език и руски език (1998), а през 2015 г. получава магистърска степен в програма „Актуална българистика“ (също в ПУ). От завършените образователни квалификационни курсове в Тракийския университет – Ст. Загора и УНСС, както и магистратура по Стопанско управление във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ се вижда желание към непрекъснато развитие. Повече от 10 години е главен учител по български език и литература във П ОУ „Христо Ботев“, гр. Гълъбово. Като докторант Д. Овчарова участва успешно в научни конференции, представяйки резултатите от своите изследвания по темата на дисертацията.

2. Актуалност на тематиката

Актуалността на темата произтича от липсата на цялостно изследване на разговорниците (в частност двуезичните) и тяхното място в книжовноезиковите процеси през Възраждането. Самата тема е благодатна с оглед на възможността тези

специализирани пособия да бъдат разгледани в широк образователен, културноисторически, социолингвистичен и лингвистичен дискурс – задача, с която докторантката се справя успешно.

3. Познаване на проблема

Д. Овчарова познава състоянието на проучванията по дадената проблематика в българската и чуждестранната научна литература, запозната е с общотеоретичните въпроси, отнесени към интегрираните с оглед на проблематиката различни научни области: теория на книжовните езици, история на новобългарския книжовен език (НБКЕ), социолингвистика, съвременен български език, социология, теория на превода и др. Стабилната теоретична подготовка (която включва и осведоменост по отношение на най-нови постановки и изследвания в областта на историческата лингвистика), съчетана с умения за анализ на старателно събрания богат емпиричен материал, довежда до отличните резултати, постигнати в дисертационния труд.

4. Методика на изследването

В този параграф можем да отбележим правилната ориентация на Д. Овчарова в избора на подходяща методология и инструментариум за постигане на поставените цели и задачи. Използван е комплексен подход към обекта на проучването, който включва подходящи изследователски методи: дескриптивно-аналитичен, системно-структурен и историческо-типологичен. Хронологичното представяне на разговорниците също е уместно приложено с оглед на проследяването на общобългарските развойни книжовноезикови процеси и тяхното отражение в практиката на авторите.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и научните приноси

Структурата на ДТ (увод, четири глави и заключение, списък на изследваните източници, библиография и приложение) е добре обмислена и логично построена.

В увода е представена концептуалната основа на ДТ, като се посочва обектът, предметът, целите и задачите на изследването, очертана е хронологичната му рамка, която обхваща двата най-значими периода от историята на НБКЕ – втората и третата четвърт на XIX век. Текстът е изключително информативен – с оглед на пълнотата на проучването в него са включени 22 разговорника.

Още първата глава с широкия план на представяне на разговорниците (*Разговорниците в контекста на културноисторическата и книжовноезиковата ситуация през Възраждането*) оставя впечатление за ясно изразен авторски почерк и стил, поддържан в целия текст на ДТ. Подходът на докторантката да представи този жанр на фона на общата панорамна картина, която включва социокултурната среда, книжовноезиковата ситуация, светското образование и др., заслужава висока оценка. И тук може да се отбележи частта, в която докторантката изтъква значението на разговорниците както за целите на чуждоезиковото обучение, така и за възможността на възрожденския българин за интеркултурна комуникация не само на Балканите, но и в по-широк план, приобщавайки се чрез съответния език към европейската култура. Подробното описание на разговорниците с техните структурно-композиционни особености, с типологичната им характеристика и тематични области поставя основата на по-нататъшния многопластов лингвистичен и преводен анализ. Не можем да отминем насоченото внимание към един съществен компонент в съдържанието на разговорниците – предговорът като източник на информация за социалния статус,

образование, възгледи на отделните автори и тяхното отношение към конкретни езикови и правописни проблеми. Зад изнесените факти прозира задълбочен прочит и на въпроса за възрожденските нагласи по отношение на категориите *език – общество*.

Докторантката се справя успешно и с поставените цели във втора глава – да представи разговорниците и техните автори в съответния социолингвистичен дискурс. Въз основа на ексцерпирания материал тя прави важни изводи с приносен характер, като добавя щрихи към езиковата картина на света, представена в двуезичните разговорници през възрожденската епоха; за рецепцията и разпространението им – въпроси обикновено подминавани и смятани за периферни. Особено ценна е частта за значението на разговорниците в изграждането на българския речев етикет, който тепърва се оформя в модерния си вид. Чрез социолингвистичния дискурс е показан пътят, по който се развива езиковата култура на възрожденското общество и неговата модернизация.

Съвсем естествено най-значимо място в ДТ е отредено на трета глава. Анализираният лингвистичен материал на всички равнища (наред с правописа) представя обективно книжовноезиковите развойни процеси, свързани с установяването и постепенното стабилизиране на книжовните норми. Авторката обективно отразява съществуващите тенденции в езика на разговорниците и сравнявайки ги с вече доказани тези в историята на НБКЕ, потвърждава общобългарските тенденции в тях. Тя се спира основно на три разговорника: руско-българския и френско-българския на Ан. Гранитски и руско-българския на С. Филаретов. Отстоянието от две десетилетия между разговорниците е съзнателно търсено, за да се открие реалното състояние на оформящата се нормативна система на всички езикови равнища. Това става и чрез съпоставка с разглежданите разговорници от втората половина на XIX век.

Значимостта на двуезичните разговорници като предмет на изследване, както беше отбелязано, е многоаспектна, но един от мотивите да се разработи тази тема като дисертационна, е близостта на книжовните идиоми на отделните автори до разговорната наддиалектна реч. При липсата на записи на тогавашната градска реч разговорниците са едни от най-надеждните източници, от които можем да придобием известна представа за тогавашния градски узус. Определен принос в тази насока е специално отделеното място на този въпрос в ДТ. За характера на градския узус можем да съдим по подбраните примери от разговорниците и съответния граматичен и лексикален анализ на докторантката, в който се откроява корелацията *книжовно – разговорно* (наддиалектно) – *диалектно*; *чуждо – свое*, проявени в диалогичната реч.

Четвърта глава е посветена на проблемите на превода, който играе важна роля в книжовноезиковото и литературното развитие през Възраждането. Във фокуса на вниманието на авторката е състоянието на преводаческата практика в разговорниците през третата четвърт на XIX век, както и използваните преводачески принципи, способности и техники в руско-българските разговорници на С. Филаретов и Ан. Гранитски. Облягайки се на съвременните теории в преводазнанието, Д. Овчарова определя типа превод (буквален или смислов), разглежда преводните трансформации и други специфики при превода от чужд език. Това изисква както теоретични познания, така и чуждоезикова компетентност – проблеми, с които докторантката се е справила много добре. От направения задълбочен анализ тя стига до извода, че възрожденските

преводачи имат необходимите познания по съответния език и въпреки трудностите проявяват стремеж към по-съвършен превод.

В заключението по убедителен начин докторантката доказва тезите си, обобщава изводите от отделните глави и посочва приносите на ДТ.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Анализите и изводите към всяка част на изследването показват задълбочената подготовка на докторантката, умението ѝ аргументирано да доказва самостоятелни тези. Успехът на работата се дължи на уместно избраната методология, добре заложената теоретична основа, информираност по отношение на библиографските източници. Посочените приноси са обективни, те отразяват резултатите от проучването и са изведени на основата на анализирания източници, както и на задълбочения авторски прочит, уместната интерпретация и анализ. Текстът е написан на ясен, достъпен и научно издържан език. ДТ съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален авторски принос в областта на историята на НБКЕ. Всичко това представя Детелина Георгиева Овчарова като сериозен изследовател с перспективи за по-нататъшно научно развитие.

7. Автореферат

Авторефератът отразява и следва точно структурната и съдържателната част на ДТ, като извлича най-съществените в изследването констатации, изводи и обобщения.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Разработената в дисертацията проблематика представлява интерес за историята на НБКЕ, както и за други области в хуманитарното научно направление; със сигурност ДТ ще влезе в научния обмен и ще бъде използван в бъдещи изследвания със сходна тематика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените от докторантката документи напълно съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за прилагането му в ПУ „Паисий Хилендарски“, както и на специфичните изисквания на Филологическия факултет на ПУ. Дисертационният труд показва, че Детелина Георгиева Овчарова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Български език (История на новобългарския книжовен език), като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от анализирания по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Детелина Георгиева Овчарова в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език (История на новобългарския книжовен език)

Изготвил становището:

Дата: 22.02.2021

(проф. д.ф.н. Диана Иванова)